

Helse- og omsorgsdepartementet

Oslo 13. desember 2019

Høringssvar om NOU 2019: 14 – Tvangsbegrensingsloven — Forslag til felles regler om tvang og inngrep uten samtykke i helse- og omsorgstjenesten

SAFO er en paraplyorganisasjon for Norges Handikapforbund (NHF), Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) og Foreningen Norges Døvblinde (FNDB). SAFO arbeider for likestilling og likeverd for mennesker med funksjonsnedsettelse, med lik rett til deltakelse i samfunnet.

SAFO arbeider for at Funksjonshemmedekonvensjonen (CRPD) som Norge har ratifisert, blir realisert i praksis.

Vi viser til Høringssvar fra sammenslutning av 13 arbeidstaker- og interesseorganisasjoner som også SAFO står bak. Her vil vi utdype vår bekymring knyttet til det vi oppfatter som Tvangslovutvalgets ignorering av FNs funksjonshemmedekonvensjon (CRPD).

Norges forpliktelser i henhold til FNs funksjonshemmedekonvensjon er essensielt i alt SAFOs arbeid. Vi innser at konvensjoner gir tolkningsrom og vi aksepterer at det kan ta tid å få innført konvensjonsfestede positive forpliktelser. Vi ser imidlertid ikke at forslaget til ny tvangslov er forsøkt utarbeidet i samsvar med Funksjonshemmedekonvensjonen.

I Norges første rapport om FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, kan en i pkt. 78 lese:

«Konvensjonen innebærer et paradigmeskifte. Paradigmeskiftet krever etter vårt syn en holdningsreform som gjenspeiles i lovendringer, behov for kompetanseheving og behov for en lærende organisasjon som stadig kan arbeide mot bedre løsninger og en bedre sikring av rettighetene til menneskene med nedsatt funksjonsevne.»

Fra tvangslovutvalgets mandat kan en også lese: «Utvalget skal også utrede forholdet til våre internasjonale forpliktelser, blant annet FNs konvensjon om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne og vurdere om det er behov for endringer i regelverket for å imøtekomme disse forpliktelsene».

Tvangslovutvalget er ikke i samsvar med FNs funksjonshemmedekonvensjon

Det er vanskelig å se at Tvangslovutvalget følger opp paradigmeskiftet som Norge varslet i sin første rapport til CRPD-komiteen. Det er også vanskelig å se at Tvangslovutvalget bygger på Funksjonshemmedekonvensjonen (CRPD). Dette gjelder bruken av manglende samtykkekompetanse som vilkår for tvangsbruk, et vilkår som opplagt er i strid med konvensjonens artikkel 12.

Mange av tiltakene som f.eks. tvungent tilbakehold og isolasjon, vil være i strid med artikkel 14. Det å etablere spesielle husregler for boliger med heldøgns omsorg, er i strid med artikkel 19.

Konvensjonens generelle bestemmelser om diskriminering og likestilling, omtales ikke selv om de har svært stor relevans i forbindelse med lovfesting av tvangstiltak overfor bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne.

I debatten rundt forslaget til ny tvangslov, er det blitt hevdet at lovverket er diagnoseuavhengig. SAFO vil påpeke at forslaget lovttekst blant annet inneholder begrepene: psykiske helseproblemer, psykiske lidelser, spiseforstyrrelser, kognitive- og psykososiale funksjonsnedsettelse mm. Diagnosemanualene revideres jevnlig. Etablerte diagnoser utelates, redefineres og nye diagnoser kommer inn.

Fokus i funksjonshemmedekonvensjonen er ikke spesifikke diagnoser, men at funksjonsnedsettelse ikke skal tjene som begrunnelse for forskjellsbehandling. SAFO finner forslaget til ny tvangslov like diskriminerende og like mye i strid med funksjonshemmedekonvensjonen som eksisterende lovverk.

Selve prosessen rundt utarbeidelse av lovforslaget synes heller ikke å være i samsvar med funksjonshemmedekonvensjonen. «Nothing About Us Without Us» er et veletablert prinsipp som blir spesifisert i konvensjonens artikkel 4.

I avsnitt 2.4 av tvangslovutvalgets innstilling gjennomgås utvalgets arbeidsform. Blant de 59 som ble invitert til utvalget, er professorer innen psykiatri og jus godt representert, det samme gjelder klinikkjefer og overleger og representanter fra myndighetsorgan. Kun to av de 59 kan sees på som representanter for dem som vil bli underlagt tvangslovverket (Forandringsfabrikken og Mette Ellingsdalen).

SAFO verdsetter kunnskap og ser betydningen av myndighetsorganenes rolle og innsikt, men de som tiltaket rettes mot, er også en viktig informasjonskilde.

Funksjonshemmedekonvensjonen er et oppgjør mot tidligere tiders praksis hvor fagfolk og myndighetsorgan bestemte hva de mente var best for personer med funksjonsnedsettelse. Tvangslovutvalget synes ikke å ha fulgt opp denne utviklingen som for øvrig er i samsvar med nyere tids slagord om «pasientens helsevesen».

SAFO mener at Norge skal trekke tolkningserklæringene til CRPD. Tolkningserklæringen til artikkel 12 og erklæringen til artiklene 14 og 25 presiserer at de gjelder som en «siste utvei». SAFO kan verken se at Kapittel 7 om «Rettighetsbegrensende tiltak og tvang i institusjon eller bolig av hensyn til fellesskapsinteresser» verken er «nødvendig» eller «siste utvei». Husordensregler er svært vanlige, men det er både uvanlig og diskriminerende å hjemle husordensregler i tvangslovgivningen under helse- og omsorgslovgivningen for dem som bor «der det ytes heldøgns helse- og omsorgstjenester». En slik hjemling er diskriminerende, i strid med CRPD, artikkel 19 og kan vanskelig sees på som verken nødvendig eller siste utvei for noe som helst.

Forslag fra SAFO – start med å utvikle beslutningsstøtte

Dagens tvangslover er i strid med funksjonshemmedekonvensjonen og bør erstattes. Det har lite for seg å erstatte ett konvensjonsstridig lovverk med et nytt og like konvensjonsstridig lovverk. Før en foretar større lovrevisjoner, bør det utarbeides beslutningsstøtte ordninger, dvs. at en snur problemstillingen: I stedet for å forsøke å avdekke hvem som ikke er beslutningskompetent, så legger en til rette for og bistår slik at flest mulig kan bli beslutningskompetente og at beslutningene er i samsvar med personens egne preferanser. Beslutningsstøtte er ikke et alternativ til tvangsbruk, men et middel for å sikre personens selvbestemmelse, noe som er sentralt på alle livets områder.

En større revisjon av tvangslovene bør ha fokus på hvordan en kan unngå situasjoner hvor en i dag benytter tvang og hvordan slike situasjoner kan løses uten bruk av tvang. Forslaget til ny tvangslov sier at dette er en oppgave for de foreslåtte tvangsbegrensningsnemndene, men sier ikke noe om hvordan nemdene skal kunne makte å utøve sitt mandat. Det å unngå situasjoner hvor det i dag benyttes tvang, er ikke et spørsmål som løses med paragrafer. Her kreves kunnskap fra brukerorganisasjonene og fagfolk som har erfaring med å forebygge og unngå tvangsbruk.

Med hilsen
Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner - SAFO
Jens Petter Gitlesen
Styreleder